

Németh János: *Meditáció*, 1986. (samottos, agyagmázás kőcserép, 74x49 cm)

Feledy Balázs

ÚTBAN A PLASZTIKA FELÉ, VAGY MÁR OTT IS VANNAK?

JELENSÉGEK A KORTÁRS MAGYAR KERÁMIASZOBRAZATBAN

Az utóbbi évek rohamos változásából természetesen nem maradt ki a képzőművészet, sem szemléleti átalakulásban, sem technikai kérdésekben. A képzőművészet hagyományos ágazatai, a festészet, a grafika és a szobrászat egyre újabb és újabb formanyelvi megoldások születését és elmúlását élik át. E hagyományos ágak kibővülnek új kifejező eszközökkel, módszerekkel, melyek szoros összefüggésben állnak a látásmód megújulásával. Ide sorolható az intermedialis kifejezőmód terjedése, amely egyrésztől egyesíti magában a hagyományos ágazatok /anya/nyelvét, másrészt jelentős szerepet szán a technikának, az időbeliségnek, a mozgásnak, a fénynek és az ideiglenességnek (mobil szobrászat, kinetikus, installatív művészet). Döntő hatása van a képzőművészet megújulására a technikai eszköztár fejlődése, a materiák, technológiák generális bővülése, a high-tech és a legprofánabb materiák művészetbe emelése, a digitális technika megjelenése, s ez mindhárom művészeti ágban jelentkezik, a festészetben, a szobrászatban és a grafikában is.

Ebben a radikálisan átalakuló képzőművészeti kavalkádban sajátos problematika az iparművészethez való kapcsolódás: az egymás területei közötti egyre intenzívebb áthatások tömegességével, a szemléleti megújulásokkal és – ami cikkünk szempontjából fontos – olyan materiák egyre erőteljesebb jelenlétével, melyeket korábban nem vagy alig, vagy nem ilyen célzattal alkalmaztak a képzőművészeti karakterű művek megvalósításához. Mindez természetesen összefüggésben van az iparművészet funkcióváltásával. A társadalmi szükséglet kielégítését szolgáló, funkcionális célú iparművészet, ipari tervezőművészet is átalakul, növekedik a design, a tervezés jelentősége, a tömeggyártás háttérbe szorítja az egyedi művészi tervezést, s ezért az úgynevezett iparművészet a kézműves (craft) területeken él tovább, melynek

során kis sorozatú tárgyegyüttesek, egyedi művek születnek. Lényeges változást jelentett, hogy a korábban alkalmazott művészként dolgozó alkotók egy jelentős része ugyan maradt hagyományos technológiája alkalmazásánál, de képzőművészeti karakterű tárgyakat kezdett készíteni. Egyik lehetőségként olyan funkcionális tárgyakat, melyek egyediségüknél, különleges tervezésük, kivitelezésük által már átnyúlnak a képzőművészet területére (csak felvillantásként: pl. kerámiatálok, textilszönyegek, üvegázák), valamint már kifejezetten képzőművészeti igényű műveket alkotnak, melyekben elsőrendű szándék és követelmény az autonóm művészi mondanó.

E széles mezőből emeljük ki a kerámia területét, melynek hosszú évszázadok óta egyik legfontosabb missziója az alkalmazott művészet, vagyis a használati tárgyak tervezése, kivitelezése. A magyar felsőfokú kerámia-tervező képzésben prioritást az e szellemben történő oktatás kapta, bár a Magyar Iparművészeti Főiskola e képzési területén hosszú ideig olyan kivételes tanáregyenységek tanítottak, akik mindkét feladatcsoport, az alkalmazott és autonóm művészet irányába való felkészítést is intenzíven és eredményesen végezték. Emeljük ki a sorból Gádor István, majd Borsos Miklós, valamint Schrammel Imre és Csekovszky Árpád nevét. Köztudott, hogy Gádor István (1891–1984) kerámia-művészeti tudása és tapasztalata birtokában nagy szerepet játszott a második világháború utáni keramikusképzés újraindításában, de a felsőfokú művészképzésnek főtanszakvezetőként nagy lendületet adott Borsos Miklós (1906–1990), aki a plasztikai felkészítésnek döntő szerepet biztosított. Mind Schrammel Imre (1933), mind pedig Csekovszky Árpád (1931–1997) folytatta a Borsos-i mintát, a tanszak a mintázás oktatására szobrász tanárokat is alkalmazott, ugyanakkor kiemeltté vált a keramikus

Németh János: *Műlovamő*, 1993.
(samottos, agyagmázás kőcserép, 80x116 cm)

Németh János: *Európa elrablása*, 1973.
(samottos, agyagmázás kőcserép, 70x80 cm)

Németh János: *Pihenő, kendős asszony*, 1990.
(samottos, agyagmázás kőcserép, 50 cm)

Németh János: *Gondolkodó, ülő nő*, 1993.
(samottos, agyagmázás kőcserép, 55 cm)

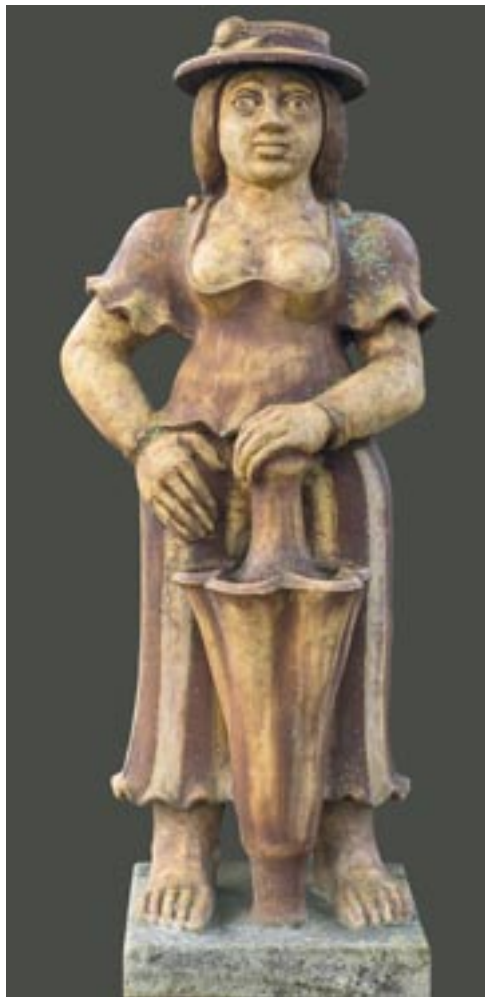

Németh János: *Savaria-dombornú*, 1977. (samottos, agyagmázás kőcserép, 350x250 cm)

szakmai tudás megszerzése, a szilikátipar tervezői igényeinek kielégítése. A szocializmus évtizedei alatt a magyar kerámiaipar folyamatosan képes volt foglalkoztatni az újabb és újabb tervezői generációkat, de az utóbbi évtizedeknek a rendszer-változáshoz és a privatizáláshoz kapcsolódó nagyszabású ipari átstrukturálódása – kis képzavarral, de hitelesen – kihúzta a szőnyeget ezen igények alól, s a keramikusképzés is identitás-gondokkal küzdött és – benyomásaink szerint – küzd ma is. A művészek egyik menekülési útvonala lett, hogy nem az alkalmazott művészet, nem a design, hanem az autonóm művészet, a craft felé orientálódtak, illetve számos határeset is keletkezett. Ma pedig azt tapasztaljuk, hogy a kortárs magyar szobrászatnak terminus technicus lett a kerámiaszobrászat, mely kifejezés valóságos plasztikai folyamatokat jelez. Nézzünk mindegyikre három generációból, három szuggesztív példát.

Németh János (1934) keramikumművész Zalaegerszegről tudott bekerülni az országos kerámiaélet vérkeringésébe, ráadásul úgy, hogy Budapesten

alig van murális műve. Hogy tudott kitörni ez a művész, aki a kerámia világában, a formák és matériák tekintetében a tradíciók, a vállalt fazekas hagyományok ápolója, gondozója, továbbvivője maradt! Nem követte a szakmájában oly fontossá váló avantgárd törekvéseket, hanem másként kereste a kerámia, a kerámiaszobrászat új lehetőségeit. Németh János a hagyományok alkotójaként dolgozta ki eredeti plasztikai világát. Ez kettős gyökerű. Elsőként: nem díszítőművészeti alkotásokat készít, hanem olyanokat, melyek a díszítő funkcióval szimultán módon elmesélnek valamit, egyedi folklórra épített személyes motívumvilággal. Munkáinak (csempéinek, korsóinak is!) mindig van narratívája, epikája, cselekménye. Másodikként: formálásának eredetisége. Plasztikai formálásával nem „ment el” az absztrakt irányába, de miközben halad a szobrászati irányába, azt nem hagyományos szobrászati eszközökkel érte el – tehát nem mintázással –, hanem a keramikus leghagyományosabbnak tartott munkamódszerével: a korongozással. A korongozott formákból épített plasztikát valósította

Németh János: *Fürdőző I*, 1999.
(samottos, agyagmázás kőcserép, 140 cm)

Németh János: *Fürdőző II*, 1999.
(samottos, agyagmázás kőcserép, 140 cm)

Németh János:
Sárkányölő Szent György
 (samottos, agyagmázás kőcserép,
 170x190 cm)
 Fotók: Zóka Gyula

meg, s így oly módon lett eredeti és újító, hogy a legerősebb tradíciókra épített. Míg a korongozással évszázadokon keresztül funkcionális tárgyakat hoztak létre, melyre ő is képes, közben az építészethez, a környezetalakításhoz kapcsolódó műveivel autonóm, a legnemesebb és legigényesebb grand art körébe sorolandó műveket hoz létre.

Németh János fővárosi tanulmányai során keramikumművésszé lett, de expressis verbis szobrász is, éppen Gádor István és Borsos Miklós szakmai, pedagógiai munkája nyomán. Ha megnézzük a magyar kerámiaművészet elmúlt fél évszázadának nagy teljesítményeit, mindenütt érezzük Németh János egyedülvalóságát. Közös gyökerűséget talán Csekovszky Árpád művészetével találunk, akivel együtt jártak főiskolára, s szoros barátság fűzte őket össze.

Németh János 85. születésnapja alkalmából, a 2019-ben rendezett nagyszabású zalaegerszegi életmű-kiállításán szobrokat, kisplasztikákat, domborműveket, frízeket, grafikákat láthattunk, s széles tematikájának szinte minden összetevője felvillant,

a görög-római mitológiához és a Bibliához, a krisztusi megfeszítettséghez, a hétköznapi tematikájával kapcsolódó művekkel, ám mindig ragaszkodva a magyar nemzeti (szellemi) hagyományokhoz, annak motívumkincséhez. Megcsodálhattuk erőteljesre formált női figuráit, Vénuszait, melyek vitalitása, erotikája időn kívüli dimenzióba helyezi e műtárgyakat, s képesek egyesíteni a profán és szent elméletét és gyakorlatát. Hogy az emberi anatómián túl milyen mélyen ismeri az állatok anatómiáját, a kiállításon szarvasaival, lovaival (lovacskáival, csikóival), vaddisznóival, kecskéjével bizonyította. Németh János kerámiaszobrász a kortárs magyar képzőművészet immár megkerülhetetlen alkotójává vált.

Borza Teréz (1953) porcelánművész pályája döntően más életívet mutat, de művészetesztétikai végeredménye hasonló Németh Jánoséhoz. A Magyar Iparművészeti Főiskolán kettéválasztva külön vált a keramikumművész és porcelánművész-képzés, s Borza Teréz ez utóbbi szakirányon szerzett diplomát. A nyolcvanas években hamar kialakította

Borza Teréz: *Lebegés*, 2018.
(mintázott rétegtelt porcelán + öreg fa, 30x42x13 cm)

Borza Teréz: *Ég és Föld között*, 2018.
(mintázott rétegtelt porcelán + öreg fa, 35x28x13 cm)

Borza Teréz: *Mag - jó földbe vetett mag*, 2014. (süttői mészkő, 120x80x80 cm) Bp., ELTE, Egyetemisták parkja

Borza Teréz: *Hajnal/Fény*, 2012. (carrarai márvány és süttői mészkő, 380x85x38 cm) Bp., Gesztenyéskert

spiritualitással telített, légiés formáltságú porcelánvilágát, amelynél az első időszakban kereste a funkcionális alkalmazhatóság lehetőségeit, s újszerű világítótestei születtek e területen. Ám az a sajátos porcelán-alkalmazási technika, melyet kialakított, létrehozott, teret és lehetőséget biztosított szobrászi törekvései kibontására. Rétegelt porcelánfelületei a merített papír kreatív alkalmazásával egyedi tárgyak készítését tette lehetővé. Költségség, számyalás, a természethez való intenzív viszony, organikus formavilág jellemezte. Munkássága egyfajta csúcspontja volt 2017-re megvalósított *Húsvét titka* című, szakrális installációba fogalmazott műsorozata. Ám a személyiségében szunnyadó szobrászi vénája az ezredfordulót követően úgy vett fordulatot, teremtet új és a korábbihoz képest más minőséget, hogy általa eddig nem alkalmazott matériákban születtek meg újabb munkái, s nagyobb méreteken, köztérre álmódott művekként. Első köztéri szobra Kontúr Andrással közös kivitelezésben 2012-ben valósult meg carrarai márványból, ezt újabb két jelentős mű követte nemes kőanyagokból (Budapest,

Sopron). 2020-ban a győri püspökség területén valósult meg háromrészes, ugyancsak fehér márványból és süttői mészkőből kivitelezett, összetett Szent Margit kompozíciója. Az architekturális és plasztikai gondolkozást egyesítő nagyszabású munka Borza Teréz művészetének radikálisan új manifesztációja. **Szűcs Zsuzsanna** (1963) egy másik generáció képviselője. Tanulmányait a Magyar Iparművészeti Főiskolán végezte. Keramikusként hoz létre agyagalapú műveket, melyek létrehozási processzusa keramikusi (samottos alapanyagból, magas tűzön, vékony falvastagságú művek), művészi motivációi azonban a kezdettől fogva szobrásziak. A bonyolult technikával már az első időkből organikus utaltságú, természeti jelenségeket idéző munkái születtek, majd sajátos, puritán, néha-néha a minimál arthoz közeli aurával bíró, finom plasztikai formáltsággal és igényes felületkezeléssel létrehozott szobrok születtek műhelyében. Ám művészi ambíciói ezzel közel sem fejlődtek be (tehát a tárgy fizikai megvalósulásával), mert következett a kettőt mintegy szintetizálóan összegző folyamat: a művek környezetbe helyezése,

Borza Teréz:
Halak párbeszéde, 2019.
(mintázott, rétegelt porcelán
48x37x27 és 28x8x8 cm)

Borza Teréz:
Lélekmadár, 2015.
(mintázott, rétegelt porcelán
8x42x26 cm)

Borza Teréz:
Álom, 1996.
(mintázott, rétegelt porcelán
48x43x45 cm)

Borza Teréz:
*„Szent Margit fohásza
 Magyarországért”, 2020*
 (süttöi mészkő és
 carrarai márvány,
 300x320x48 cm)
 Győr, Püspökvár

Borza Teréz: *„1956 fénye örökké ragyog”, 2016.* (indiai gránit, 310x250x42 cm) Sopron, Széchenyi tér. Fotók: Borza Teréz

Meghívó-borító: *Idő-réteg-kapcsolat*, 2020. (samott, vegyes technika, 130x32x38 cm) Bp., Jezsuita udvar

Szűcs Zsuzsanna: *Égyensúly*, 2020. (samott, vegyes technika, 96x35,5x37 cm) Bp., Fűvészkert/MÉSZ Székház

Szűcs Zsuzsanna: *Tájoló*, 2020. (samott, vegyes technika, 189x37x37 cm) Bp., MÉSZ Székház

s ezzel hozta létre – az általa is ambicionált – vég-eredményt. Szűcs Zsuzsanna kitágítja az alkotóművész szerepét. Szerinte az alkotónak nem csak a konkrét tárgy létrehozásával kell törődnie, hanem azzal a térrel is, ahová a tárgy kerül. Egyszerűsített, geometriai szerkesztéshez közeli alakzataival (kúpok, háromszögek, csúcsok, élek) tárgyai felfüggesztve mutatják meg igaz énüket, lebegésre termettek, szinte levegő után kiáltanak, de nem magukban egzisztálnak, hanem dialógust kívánnak folytatni környezetükkel. Munkái így módon keltettek feltűnést a Műcsarnok légtérben éppúgy, mint a fővárosi fűvészkeret vegetációval, flórával telített dús világában. Törekvéseivel a művészet behatol a környezetbe, a művészet befolyásolja a környezet funkcióját. Kapcsolódik mindezzel a land art törekvéseihez, de nem magába a tájba nyúl bele, hanem a tájba

helyez művet, tudatos programszerűséggel. Szűcs Zsuzsanna kerámiaszobrászati törekvései új értelmezését adják hivatásának.

A keramikumművész kifejezés tehát ma már jóval szélesebb fogalmiságú és tartalmisságú, mint a megelőző évtizedekben volt. A kerámia ugyan évezredekben keresztül a szuverén plasztikai kifejezés alapmatériája volt, mégis az elmúlt évszázadok a kerámiatárgyat a funkcionális művészet területével azonosította, illetve elsősorban itt jelölte ki alkalmazási funkcióit. Ma, amikor a képzőművészetben döntő szemléleti és technikai innováció tanúi vagyunk, a keramikumművész is már jóval szélesebb esztétikai mezőn fejt, illetve fejtheti ki tevékenységét, mint korábban. Útban vannak a plasztika, az autonóm szobrászat önkifejezése, kifejezése felé. A címben feltett kérdésre tehát immár egyértelműen úgy válaszolhatunk: már ott is vannak

Szűcs Zsuzsanna: *Szimmetria*, 2020. (samott, vegyes technika, 98x98x36 cm) Bp., Fűvészkeret/Jezsuita udvar, Mária u. 25. Fotók: Szűcs Zsuzsanna